ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI
ATATURK UNIVERSITY PUBLICATIONS

Research Article *Araştırma Makalesi* DOI: 10.5152/JANHS.2022.946007

Pandemi Döneminde Çevrim İçi Ders Deneyimleri: Niteliksel Bir Araştırma

Online Course Experiences During the Pandemic Period: A Qualitative Research

Ayşe KARAKOÇ[1]
Semra KARACA[2]

[1]Marmara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Ebelik Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye
[2]Marmara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Psikiyatri Hemşireliği Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye

ÖZ

Amaç: Ebelik bölümü öğrencilerinin pandemi sürecinde uygulanan çevrim içi "online" ders deneyimlerini derinlemesine incelemek

Yöntemler: Niteliksel türde ve Fenomenolojik (olgu-bilim) yönteminde planlanmıştır. Öğrencilere çevrim içi ortamda gönderilen Bilgi Formu ve Soru Formu "Döküman İnceleme Tekniği" ile analiz edilmiştir.

Bulgular: Öğrencilerin yaş ortalaması 21,2 ± 2,07 olup pandemi sürecini %45,3'ü İstanbul'da ve %94'7'si ailesi ile birlikte geçirmiştir. Temalar bölümünde "Duygular" ve "Algıyı etkileyen faktörler" olmak üzere 2 ana temada değerlendirme yapılmıştır. Duygular ana teması; yetersizlik, motivasyon, kaygı/korku, kopukluk/unutkanlık ve zorlanma alt temaları ile "Algıyı Etkileyen Faktörler" ise olumlu ve olumsuz faktörler alt temaları ile analiz edilmiştir. Öğrencilerin %94,7'si pandemi sürecini aile ile birlikte geçirmiş ve evden çıkma sıklığı %56,0 haftada bir gün olarak açıklanmıştır. Eğitim yöntemi tercihi %65,3 yüz yüze olarak bildirilmiş olup %72'si çevrim içi dersleri etkili bulmamıştır.

Sonuç: Çevrim içi ders döneminin olumlu ve olumsuz yönleri olmakla birlikte bundan sonraki süreçlerde yüz yüze ve çevirim içi yöntemlerin birbirini destekleyecek şekilde planlanması önerilebilir.

Anahtar Kelimeler: Ebelik, çevrimiçi sistemler, pandemi

ABSTRACT

Objective: In-depth examination of the "online" course experiences of midwifery students during the pandemic process.

Methods: The study was planned with a phenomenological approach within the scope of qualitative research. The Information Form and Question Form sent to the students online were analyzed using the "Document Analysis Technique."

Results: The average age of the students is 21.2 ± 2.07, and 45.3% of them spent the pandemic process in Istanbul and 94.7% with their families. In the "Themes" section, 2 main themes are assessed such as "Emotions" and "Factors Affecting the Perception." The main theme "Emotions," the subthemes of insufficiency, motivation, anxiety/fear, disconnection/forgetfulness and strain, and "Factors Affecting the Perceptions" were analyzed with subthemes of positive and negative factors.

Around 94.7% of the students had experienced the pandemic process with their families and the frequency of leaving the house was 56.0% once a week. The choice of education method was reported as 65.3% face to face, and 72% of them did not find online courses effective.

Conclusion: Although there are positive and negative aspects of the online course period, in the future time, it may be recommended to plan the lessons in the hybrid education model.

Keywords: Midwifery, online systems, pandemic

Geliş Tarihi/Received: 01.06.2021
Kabul Tarihi/Accepted: 22.08.2022
Tarihi/Publication Date: 30.09.2022

Sorumlu Yazar/Corresponding author:
Ayşe KARAKOÇ
E-mail: akarakoc@marmara.edu.tr

Cite this article as: Karakoç A, Karaca S. Online course experiences during the pandemic period: A qualitative research. *J Nursology.* 2022;25(3):153-160.

Content of this journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

GİRİŞ

Yirmi birinci yüzyılda teknoloji sadece gelişmekle kalmamış, günlük hayatımızın bir parçası olmuştur. Yaşanan bu gelişmeler doğrultusunda toplumda ve eğitimde yeni bir değerler değişimi yaşanmıştır. Bilgi toplumunda bu değişimlerin bir yansıması olarak yeni öğrenme ortamları ve yaklaşımları ortaya çıkmıştır. Bu değişimin sonuçlarından biri de bireylerin yaşam boyu öğrenme gereksinimini karşılayan çevrim içi derslerdir.[1]

Çevrim içi öğrenme ve uzaktan eğitim kavramları arasında farklılıklar olsa da internet kullanımının uzaktan eğitimde yerini alması ile bu iki kavram birbirinin yerine kullanılmaya başlamıştır. Uzaktan eğitim; temel olarak öğrenen ve öğretenin aynı mekân ve zamanı paylaşmadığı bir süreci ifade eder ve 1700'lü yıllarda mektupla başladığı kabul edilir. İletişim teknolojisinin gelişmesiyle birlikte radyo, televizyon, bilgisayar ve internet aracılığıyla yolculuğunu devam ettirmiştir. Çevrim içi öğrenme ise sınıf ortamındaki eğitimin internet üzerinden yürütülmesi olarak tanımlanır.[2]

Pandemi; dünya genelinde birden fazla ülkede ya da kıtada, geniş bir alanda etkisini gösteren salgın hastalıklar olarak tanımlanmaktadır.[3] Tüm dünyada karantina süreçlerinin uygulanmasına neden olan COVID-19 pandemisi 2019 yılının son aylarında Çin'de başlayıp 2020'nin ilk aylarında tüm ülkelere yayılmaya başlamıştır. UNICEF'e göre 2020 yılının Nisan ayında 186 ülkede tüm ülke çapında, 8 ülkede bölgesel planlamalar ile okullar tatil edilmiş dünya öğrenci nüfusunun tamamına yakını bu durumdan etkilenmiş, kısa süre içinde; salgının eğitime ve yaşama etkisini en aza indirmek için çevrim içi eğitim yöntemlerine geçilmeye çalışılmıştır.[4]

Ülkemizde ilk COVID olgusu 10 Mart 2020'de açıklanmış, üniversite öğrencilerden yurtlarını boşaltmaları istenmiş, öğrenciler ailelerinin ya da arkadaşlarının evlerine birçoğu kişisel eşyalarını bile alamadan dönmek durumunda kalmış ve yurtları karantina için kullanılmıştır. Bu süreçte yüz yüze dersler belirsiz bir tarihe kadar askıya alınmış, birkaç haftalık acil bir hazırlıktan sonra çevrim içi derslere başlanmıştır.

Bu doğrultuda tüm dünyada ve ülkemizde hızlı geçiş yapılan web tabanlı eğitim yöntemlerini ve sonuçlarını farklı açılardan inceleyen çeşitli çalışmalar yayınlanmıştır.[2,4-9] Çalışma sağlık bilimleri kapsamında yer alan ebelik öğrencilerinin de hızla geçiş yapmak zorunda kaldıkları çevrim içi ders deneyimlerini incelemek ve literatüre katkı sağlamak amacıyla planlanmıştır.

AMAÇ

Çalışma; Sağlık Bilimleri Fakültesi Ebelik Bölümü öğrencilerinin pandemi sürecinde uygulanan çevrim içi ders deneyimlerini derinlemesine incelemek, çevrim içi eğitimin olumlu olumsuz yönlerini belirleyebilmek amacıyla planlanmıştır.

YÖNTEMLER

Araştırma deseni ve katılımcılar

Araştırma ebelik öğrencilerinin çevirim içi ders deneyimlerini incelemek amacıyla niteliksel türde, olgu-bilimsel (fenomonolojik) yöntemde yapılmıştır. Olgu bilim deseni, farkında olunan ancak derinlemesine ve ayrıntılı bir anlayışa sahip olunmayan olgulara odaklanmaktadır. Olgular, yaşadığımız dünyada olaylar, deneyimler, algılar, yönelimler, kavramlar ve durumlar gibi çeşitli biçimlerde karşımıza çıkabilmektedir. Bize tümüyle yabancı olmayan aynı zamanda da tam anlamını kavrayamadığımız olguları araştırmayı amaçlayan çalışmalar için olgubilim uygun bir araştırma zemini oluşturur.[10] Fenomenolojik araştırmaların temel amacı, bireylerin deneyimlerinden ve duygularından yola çıkarak belli bir fenomene ilişkin anlatılarda gerçeği aramak ve bu fenomene yönelik derinlemesine açıklamalar üretmektir.[11]

Makalenin ilk yazarı bir zorunlu, üç seçmeli ders ile tüm sınıflarda (1, 2, 3, 4.sınıf) çevrim içi ders süreci yürütmüştür. Bu nedenle araştırmanın yapıldığı devlet üniversitesinde sağlık bilimleri fakültesi ebelik bölümü öğrencileri araştırmanın evrenini oluşturmuştur (N = 283). Araştırmada örneklem büyüklüğü belirlenmemiş, araştırmacılar tarafından hazırlanan "Bilgi Formu ve Soru Formu" çevirim içi olarak dersi alan öğrencilerin grup mail adreslerine (ders ve sınav dönemi sonunda) gönderilmiş ve geri dönen formlar araştırmanın örneklemini oluşturmuştur (n = 75).

Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada olgu bilimsel tekniklerden biri olan "doküman inceleme tekniği" kullanılmıştır. Öğrencilere çevirim içi olarak "Bilgi Formu" ve "Soru Formu" gönderilmiş, cevaplanarak geri dönen ve eksiksiz tamamlanan formlar analize dâhil edilmiştir. Çalışmada veriler öğrencilerin final sınavları bittikten sonra toplanmış, böylece öğrencilerin kendilerini çalışmaya katılmak zorunda hissetmemeleri sağlanmaya çalışılmıştır.

Bilgi formu; öğrencilerin yaş, cinsiyet, kiminle ve nerede yaşadığı, pandemi sürecinde nerede ve kiminle olduğu, çevrim içi ders saatleri ve tercihleri gibi sosyo-demografik özellikleri içeren 12 sorulardan oluşmaktadır.

Soru formu; çevrim içi eğitim sürecindeki deneyimlerini sorgulayan iki açık uçlu sorudan oluşmaktadır ve bu sorular şunlardır:

1. Pandemi dönemindeki çevirim içi ders deneyimlerinizden bahseder misiniz?
2. Çevirim içi ders sürecinin olumlu/olumsuz bulduğunuz yanlarını açıklar mısınız?

Araştırmanın Etik Yönü

Araştırmaya başlanmadan önce Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Girişimsel Olmayan Araştırmalar Etik Kurulu'ndan gerekli yasal izinler alınmıştır (Tarih/no:25.06.2020/48). Etik kurul izninden sonra Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesinden kurum izni (Tarih/no:06.07.2020/183264) alınmıştır. Araştırma öncesi, katılımcılara araştırma hakkında bilgi verilerek, araştırmaya katılmayı kabul eden katılımcılar çalışmaya dâhil edilmiştir

Verilerin Değerlendirilmesi: Niteliksel Fenomenoloji araştırmalarında veri analizi, yaşantıları ve anlamları ortaya çıkarmaya yöneliktir. Bu amaçla yapılan içerik analizinde, veriler kavramsallaştırılır ve olguya yönelik temalar ortaya çıkarılır. Çalışmada veri analiz süreci Braun ve Clarke'ın önerdiği altı adımlı Tematik Analysis yöntemi ile yapılmıştır: 1) Verileri incelemek 2) Kod oluşturmak 3) Ortak temalar bulmak 4) Temaları gözden geçirmek 5) Ana temaları tanılamak, isimlendirmek 6) Raporlamak.[12]

Çalışmada ayrıca geçerlik ve güvenirliği artırabilmek amacıyla araştırmacı çeşitleme yöntemi [13] uygulanmış, öğrencilerden gelen tüm formlar her iki araştırmacı tarafından bağımsız olarak, tekrar tekrar okunmuş, iki araştırmacı ayrı ayrı kodlamaları yapmış, daha sonra araştırmacılar birlikte kodları ilişkilendirerek temaları oluşturmuşlardır. Bulguların geçerliliğini artırmak için Başkale'nin 2016 yılındaki çalışmasında aktarılan uzman incelemesi tekniğinden de yararlanılmıştır. Araştırma konusu hakkında genel bilgiye

sahip ve nitel araştırma yöntemleri konusunda uzmanlaşmış kişilerden, yapılan araştırmayı çeşitli boyutlarıyla incelemesinin istenmesi uzman incelemesi olarak adlandırılmaktadır.[14] Araştırmada yapılan kodlamalar ve bu kodlamaların ilişkilendirildiği temalar öğrenci ifadeleri ile birlikte daha önce nitel araştırma yapan deneyimli bağımsız bir uzmana gönderilmiş ve uzman görüşü alınmıştır. Ayrıca bilgi formlarından elde edilen tanımlayıcı veriler sayısal olarak da SPSS 21.0 programı ile raporlanmıştır.

BULGULAR

Çalışmaya katılan ebelik öğrencilerinin yaş ortalaması 21,2 ± 2,07 olup en fazla katılım üçüncü sınıf öğrencilerinde (%45,3) sağlanmıştır. Katılımcıların %45,3 (n=34)'ü pandemi sürecini İstanbul'da geçirmiş olup %94,7 (n=71)'si ailesi ile birlikte kalmıştır. Evden çıkma sıklığı %56,0 (n=42) haftada 1 gün olarak belirtilmiş hiç birisi COVID-19 enfeksiyonu geçirmemiştir (Tablo 1).

Eğitim için tercih edilen yöntem olarak %65,3 (n 49) yüz yüze eğitim yöntemi bildirilmiş sadece %9,3 (n=7)'ü online dersleri oldukça etkili bulmuştur. Öğrencilerin tamamı çevrim içi süreçte Percülüs uygulamasını kullanmış, %34,7 (n=26)'si sisteme telefon ile giriş yaptığını bildirmiştir (Tablo 1).

Çalışmanın Temalar bölümünde "Duygular" ve "Algıyı Etkileyen Faktörler" olmak üzere 2 ana temada değerlendirme yapılmıştır (Tablo 2). Her tema ve alt temaya ait örnek ifadeler aşağıda verilmiştir.

Duygular ana teması altında; verimsizlik, motivasyon, korku/kaygı, kopukluk/unutkanlık ve zorlanma alt temaları ifade edilmiş olup örnekler ile açıklanmıştır.

Verimsizlik: Öğrencilerin yaklaşık 1/3'ü çevrim içi ders döneminde yüz yüze yapılan dersler kadar verim alamadıklarını ifade etmişlerdir.

"Çevirim içi dersler yüz yüze yapılan dersler kadar verimli geçmedi. Bazen internet sıkıntısı nedeniyle derslere giremedim." (K1)

"Açıkçası pek hoşuma gitmedi, derslerde olduğumuz ciddiyet bende yoktu, verim alamadım." (K4)

"Çok olumsuz bir deneyim oldu diyemem fakat yüz yüze olan dersler kadar verim alamadım." (K14)

"Ev ortamında olduğum için çok ders dinliyormuş gibi hissedemedim... Benim için çok verimli değildi." (K64)

Motivasyon: Katılımcılar çevrim içi dersler sayesinde okuldan kopmamış hissettiklerini, sürecin devam etmesi nedeniyle kendilerini iyi hissettiklerini ve motive olduklarını ifade etmişlerdir.

"Çevrim içi dersler pandemi döneminde yapılabilecek mantıklı şeylerden biri. Okuldan uzakta aylar geçirdik, en azından hocalarımızı görmek iyi geldi, okuldan kopmamış hissi verdi." (K18)

"Derslere devam edebilmek halen öğrenci olduğumuzu hissettirdi. Bu süreci ders işlemeden geçirseydik kendimi boşlukta hissederdim." (K20).

"Karantina gibi dışarıdan izole bir süreçte hocalarımı görmek ve ders işleyip yeni bilgiler edinmek beni hem heyecanlandırdı hem de motive etti. Depresyondan uzaklaşmamı sağladı." (K27)

"Eskisi gibi özgürce dışarı çıkamadığımız, eski yaşantımızda yaptığımız birçok şeyden mahrum kaldık. Eğitim en azından az da olsa normal günlerdeki gibi hissetmemi sağladı." (K68)

Tablo 1. Öğrencilerin Tanıtıcı Özellikleri

		Min-max	Ort ± Ss
Yaş		18-33	21,02 ± 2,07
		n	**%**
Sınıf	1	18	24,0
	2	16	21,3
	3	34	45,3
	4	7	9,4
Pandemi sürecinde yaşadığı yer	İstanbul(metropol)	**34**	**45,3**
	Şehir	20	34,7
	İlçe(kasaba)	11	14,7
	Köy	4	5,3
Birlikte Yaşadığınız Kişiler	Ailem	71	94,7
	Akraba/arkadaş	3	4,0
	Yalnız	1	1,3
Evden Çıkma Sıklığı	Hergün	3	4,0
	Haftada birkaç kez	6	8,0
	Haftada 1	42	56,0
	Hiç	24	32,0
COVID- 19 (+) olma durumu	Evet	-	-
	Hayır	75	100
Akraba/tanıdıklarında COVID- 19 (+) olma durumu	Evet	29	38,7
	Hayır	46	61,3
COVID-19 Nedeniyle Kayıp Kişi Varlığı	Evet	6	8,0
	Hayır	69	92,0
Eğitimde Tercih edilen yöntem	Yüz yüze	49	65,3
	Çevirim içi	2	2,7
	İkisi birlikte	24	32,0
Online ders için kullanılan sistem-uygulama	Percülüs	75	100
Çevrim içi derslerin etkililiği	Etkili olmadı	54	72,0
	Kısmen etkili	14	18,7
	Oldukça Etkili	7	9,3
Kullanılan cihaz	Telefon	26	34,7
	Dizüstü	36	48,0
	Masaüstü PC	3	4,0
	el+dizüstü	10	13,3
Toplam		75	100

Korku/Kaygı: Öğrenciler; sürecin belirsizliği ve sistemsel aksaklıklar nedeniyle derse girememe duygusunun oluşturduğu huzursuzluk, gerginlik, kaygı ve korkularını ifade etmişlerdir.

"....Özellikle ilk zamanlardaki belirsizlik bizleri çok kaygılandırdı... Online derslerde bazı derslere daha iyi konsantre olma bakımında daha faydalı buldum ama yine de sınıfta işlediğimiz dersi hiçbir şeye değişmem okulumu özledim." (K49)

"Çevrimiçi derslerde bir hocamızın sorduğu sorulara internet kopmaları yüzünden bildiğim halde cevap verememiştim, bu bende hoca bilmediğimi düşündü mü acaba endişesi yarattı." (K69)

Tablo 2. Tema ve Alt Temalar

Tema	Alt Temalar	%
Duygular	Verimsizlik/Yetersizlik	28,0
	Motivasyon	26,6
	Korku/Kaygı	24,0
	Kopukluk/Unutkanlık	10,7
	Zorlanma	5,3
Algıyı Etkileyen Faktörler	**A-Olumlu Faktörler**	
	Tasarruf(yol/zaman)	45,3
	Tekrar(ders kayıtları)	40,0
	Rahatlık (Ev ortamı,konfor)	25,3
	Güvenlik(Bulaş riski olmaması)	5,3
	Fırsat(Öğrenme)	2,6
	B-Olumsuz Faktörler	
	Bağlantı sorunları	61,3
	Uygun olmayan ortam/konsantrasyon	38,6
	Etkileşim (sınırlılık)	30,6
	Uygulamalı/sız Dersler	20,0
	Sınav/Ödevler	10,6

"...Ev ortamının ders dinlemek için çok müsait olmaması, karantina psikolojisi ve derste ses ve görüntünün gitmesi beni bazen çok gerdi..." (K61)

"...İlk başlarda anlayamayacağım, sisteme giremeyeceğim korkusu vardı. Daha sonra sisteme gire gire alıştım. Farklı bir deneyimdi ve hayatımda ileriki dönemlerde de iz bırakacağını düşünüyorum..." (K13)

Kopukluk/Unutkanlık: Öğrenciler karantina sürecinin getirdiği yaşamsal değişimler ve çevrim içi derslere odaklanma zorluğu ve ders saatlerini unutma gibi durumları bildirmişlerdir.

"...Ders sürecinde sürekli derse adapte olmak açıkçası zordu. Dikkat dağınıklığını çok yaşadım." (K6)

"...Ancak uyku düzenimin bozulması, karantina süreci ve sınav olup olmayacağına dair belirsizlik dikkatimi toplamamda beni biraz zorladı." (K7)

"...Açıkçası dikkat problemlerim daha çok gün yüzüne çıktı ve o küçücük ekrana 1 saat boyunca aynı odakla bakamadım -bazen uyukladım-, benim için büyük bir kayıp oldu." (K9)

"...Çevrim içi derslerde internet üzerinden olmasından dolayı kopukluk yaşadım ve alışkın olmadığım için bazen dersleri unutuyordum ve son anda aklıma geliyordu." (K17)

Zorlanma: Katılımcılardan çok azı yeni bir deneyim yaşamanın getirdiği farklılıklar ve çevrim içi sisteme alışık olmama nedeniyle ilk zamanlarda zorlanma yaşadıklarını bildirmişlerdir.

"...Pandemi sürecinde ilk başlarda alışmak biraz zor oldu bazen ses ve görüntüde sorun oldu, ders saatleri kısıtlıydı." (K36)

"...Sistemin net anlamda oturmamış olması ki bu çok doğal... Bir anda bu sisteme geçilmişken afallamak gayet normal diye düşünüyorum." (K10)

Algıyı Etkileyen Faktörler teması; olumlu ve olumsuz faktörler olarak açıklanmaya çalışılmış olsa da hem olumlu hem olumsuz olarak algılanabilen faktörlerde mevcuttur. Örneğin ev ortamı ve kayıtların tekrar izlenebilmesi bazı katılımcılar tarafından olumlu bir durum olarak algılanabildiği gibi bazı katılımcılar tarafından olumsuz bir durum olarak algılanmıştır. Her algı durumu örneklerle açıklanmıştır.

Olumlu Faktörler

Tasarruf (Yol/Zaman): Katılımcıların büyük bir çoğunluğu çevrim içi eğitimin özellikle İstanbul trafiği düşünüldüğünde yol ve zaman tasarrufu açısından büyük bir fırsat olduğunu ifade etmişlerdir.

"...Ders saatlerinin erken olmaması uykumuzu daha iyi almamızı sağladı. Aynı şekilde teknolojik cihazla hızlı erişim sağlanması trafikte beklemek, derse yetişmek ve yetişememek stresini ortadan kaldırdı." (K26).

"...Yol parasından, yemek parasından tasarruf sağladı... Tabii ki İstanbul trafiğinden ve kalabalığından kurtuldum." (K33)

"...Çevrim içi ders, ilk deneyimimdi. Dersimin çevrim içi olması genellikle olumlu düşüncelerim oluştu. Çünkü yolda kaybettiğim zamanı ders çalışma için kullandım." (K19)

Tekrar (Ders Kayıtları): Online derslerin sistemde kaydediliyor olması ve öğrencilerin istedikleri herhangi bir zamanda kayıtlara ulaşarak dinleyebiliyor olmaları genellikle olumlu bir durum olarak algılanmış olsa da bazı öğrenciler "daha sonra dinleyebilirim" durumunun yarattığı erteleme duygusunu olumsuz olarak algılamışlardır.

"...Bazı derslerin tekrarlarının olması da dersi o an dinlesek bile anlamayabiliriz, daha sonra dinleyince daha iyi anlıyorum." (K3)

"Derslere katılamayınca veya katılsak bile anlayamadığımıza yerlerde tekrardan dinleyebilmek de avantaj oldu..." (K22)

"...İlk dersimizde çok heyecanlıydım fakat sonralarda tekrar dinleyebilmenin verdiği bir rahatlıkla çok da önemsemedim..." (K67)

"...Pek aktif bir katılımım olmadı. Sonradan dinlerim olarak baktığım dersler oldu. Ertelemeler ertelemeleri devamında getirdi." (K72)

Rahatlık: Öğrenciler ev ortamının konforu ve rahat olması, devam zorunluluğunun olmaması gibi durumların rahatlatıcı etkisini olumlu olarak ifade etmişlerdir.

"...Çevrimiçi derslerde görüntümüz açık olmadığı için daha rahat soru sorabiliyordum ve yine görüntümüz açık olmadığı için ev hali ile rahatça ders dinleyebiliyordum." (K75)

"...Ekstra bir çabamız olmadan evde rahat ettiğim bir şekilde derslere katılabilmek güzeldi. Ve bence erken uyanma probleminin olmaması olumlu yönleri arasında." (K63)

"Evde olduğum için rahattım. Kasılmadan rahatça soru sordum ve cevabını aldım daha özgürdüm." (K57)

Güvenlik (Bulaş Riski Olmaması): Az sayıda öğrenci (n=4) bulaş riski olmaması nedeniyle güvenli bir ortamda ders yapmanın olumlu yönlerini ifade etmişlerdir.

"Bebeğim (6 aylık) küçük olduğundan hem derslere katılıp hem onunla ilgilenebilmem benim açımdan olumluydu. Hem dışarıdan hastalık bulaş riskini azaltmış, hem de onunla ilgilenebiliyordum..." (K2)

"Benim için tek olumlu yönü, bulaş oranı çok yüksek olan COVID-19 riskinin daha az olduğu bir ortamda eğitim hayatıma devam edebilmek oldu." (K9)

Fırsat: Sadece 2 öğrenci bu durumu yeni bir şeyler öğrenme ve yeni bir deneyim olarak algıladıklarını bu durumun olumlu bir algı oluşturduğunu bildirmişlerdir.

"...Bu süreçte daha çok araştırma yaptım, hocalarımızın verdiği ödevlerle literatür taraması yapmayı öğrendim." (K15)

"...İnterneti pozitif yönde kullandım. Makale taraması yapmasını, Word'de dosya hazırlamayı, kaynakça hazırlamayı öğrendim ve planlama yapma şansım oldu." (K30)

Olumsuz Faktörler

Bağlantı Sorunları: Katılımcıların yarısından fazlası kullanılan sistemin alt yapısı, bağlantı hızı ve teknik aksaklıklar nedeniyle kesinti yaşadıklarını bu durumun süreci olumsuz algılamada önemli bir faktör olarak gördüklerini ifade etmişlerdir.

"Bazen internet sıkıntısı yaşadım ve ders anında internet yüzünden donmalar yaşadım." (K1)

"...Aslında çevrimiçi derse girmek güzel yeterli internet erişimi ve bilgisayar var ise. Bu süreçte telefonumun interneti ve telefonumu kullanarak girdiğim için çok zorlandım, bazı derslere de girmedim." (K15)

"...Sesin sistemde gitmesi sonucu veya sesin kesik kesik gelmesi sonucu anlamada güçlük meydana geliyordu. Teknolojik cihaz olduğu için dikkat sürekli dağılıyordu." (K26).

"...İnternet kopukluğu ve bunun yüzünden harcanan onca zaman... Duyulan az ses kısaca ortamın sağlıklı olmaması." (K66)

Eğitime Uygun Olmayan Ortam/Konsantrasyon Sorunları: Diğer aile bireyleri, kalabalık, zaman zaman olabilen ev ortamı sorunları, rahatlığın verdiği erteleme hissi, devam zorunluluğunun olmaması gibi durumların konsantrasyonu olumsuz etkileyebildiği birçok öğrenci tarafından ifade edilmiştir.

"Evde derslere odaklanmak zordu. Bazı derslerimiz elde olmayan sebeplerle geç olabiliyordu." (K3).

"Ev ortamında olma ve dikkat dağıtıcı bir sürü unsur olması nedeniyle derse katılmada zorluk yaşanabiliyordu." (K7)

"...Evde 3 erkek kardeşiyle yaşıyorum, kendime ait odam olsa da onların gürültüsü de dikkatimi oldukça dağıttı." (K9)

"Ev ortamında olmamız konsantrasyon açısından beni zorladı. Ayrıca zaman zaman ders saatlerim kardeşlerimin ders saatleriyle çakıştı." (K30)

"... Ev ortamının her daim müsait olmaması, ders sırasında ses ve görüntünün gitmesi dikkatimi dağıttı, yüz yüze eğitimde daha çok verim aldığımı fark ettim..." (K61)

Sınırlı Etkileşim: Çevrim içi ders döneminin en önemli olumsuz faktörlerinden birisi de fiziksel, emosyonel ve sosyal etkileşimin oldukça sınırlı olmasıdır. Bu durum katılımcılar tarafından da sıklıkla ifade edilen bir durum olmuştur.

"...Yüz yüze eğitimlerde daha sıcak ve samimi hava maalesef internet ortamında olmadı. Biz öğrenciler derse yüz yüze eğitimdekiler kadar katılamadık." (K74)

"...Mesaj yazarak anlatmaya çalıştığımız sorularımızı zaman zaman ifade edemedik. Dersler dışında insanın bir ihtiyacı olarak sosyalleşmek kavramından da çok fazla uzaklaştık ve akran eğitimi kavramından da uzak kalarak arkadaşlarımızla birbirimize de çok fazla yardımcı olamadık." (K58).

"...Öğretmenlerimi yeterli ciddiyette dinleyemediğimi düşünüyorum. Bilgisayardan dinlerken aklın bir yandan başka şeylere kayabiliyor... Öğretmenimle birebir iletişime geçememekte olumsuz bir durumdu benim için." (K14)

Uygulamalı/sız Dersler: Öğrenciler özellikle uygulamalı derslerde çevrim içi eğitimin sınırlarını ve olumsuz yönlerini daha fazla hissettiklerini ifade etmişlerdir.

"...Genel olarak teorik dersleri sevdim, uygulaması olan fakat pratik yapamadığımız dersler olduğu için de üzüldüm." (K2)

"Sadece yüz yüze eğitimin bazı dersler için özellikle uygulamalı dersler için gerekli olduğunu düşünüyorum. Öğrendiklerimizi eyleme dökmemiz çok önemli." (K33)

"Teorik kısmında işlediklerimizi uygulamaya dökemedik ve şu an öğrendiğim çoğu bilgiyi unuttum." (K40)

"...Çevrimiçi dersleri en olumsuz etkileyen şey ise bahar dönemi konularının genelde pratikte kullanılan uygulamaları barındırmasıydı. Ben görsel zekâmın kalıcılığına inanan bir öğrenci olarak bu konuların yüz yüze eğitimde daha faydalı olacağını düşünmekteyim." (K26)

Sınav/Ödevler: Öğrencilerin bazıları değerlendirme sürecinde ödev yönteminin kullanılmasını etkin ve objektif bulmadıklarını ifade etmişlerdir.

"...Çevrimiçi dersler sonucu verilen ödevlerin tam olarak doğru olmadığı kanaatindeyim... Bu da bence derse katılım gösterip derste not alan daha sonrasında çalışmaya devam eden öğrencilerle derse katılım göstermeyen öğrencilerin ayırt edilmesinde belirleyici olmadı." (K26)

"Sınav sistemi yerine ödevlerle bunun sağlanması da benim adıma çok yorucuydu. Sınav sistemiyle vize ve finallerde tüm öğrendiklerimizi tekrar ettiğimiz ve çalıştığımız için öğrendiğimiz bilgiler daha kalıcı hale geliyordu." (K54)

"...Sistemden kaynaklı mı hocalarımızın tercihi mi bilmiyorum ama ödev yapmak yerine sınav olmayı tercih ederdim." (K22)

TARTIŞMA

COVID-19 pandemisi tüm dünyayı fiziksel, sosyal ve duygusal olarak etkilemiş yaşamın her alanında ani değişimler oluşturmuştur. Öğrenciler ve öğretmenleri ile tüm eğitim sistemi de bu ani değişimlere hızlı uyum sağlamaya çalışan grupların başında gelmektedir. Bu çalışmada üniversite öğrencilerinin pandemi döneminde devam ettikleri çevrimiçi eğitimlere yönelik deneyimleri kendi bakış açıları ile ele alınmıştır.

Yüz yüze eğitim yöntemi kuşkusuz hepimizin en aşina olduğu ve kurallarına daha hâkim olduğu bir yöntemdir. Bu nedenle henüz alışık olmadığımız çevrimiçi eğitimin daha az tercih edilir olması oldukça beklendik bir tepki sayılabilir. Çalışmada öğrencilerin %65,3'ü yüz yüze eğitim yöntemini tercih etmişlerdir. Benzer olarak bu dönemde yapılan farklı çalışmalarda da yüz yüze eğitim, çevrimiçi eğitime göre daha fazla tercih edilmiştir.[5,6,15] Bununla birlikte yine araştırmalarda yüz yüze eğitim olanağının olmadığı durumlarda çevrimiçi ve hibrit uygulamaların önemli olduğu vurgulanmıştır.[6,16]

Ülkemizde 2009 yılından itibaren açık ve uzaktan eğitim uygulamaları yaygınlaşmaya başlamış olup, Yükseköğretim Kurulu (YÖK) tarafından 2020 yılı itibarı ile 123 üniversitenin uzaktan eğitim (UZEM) alt yapısı olduğu bildirilmiştir. Telli ve arkadaşlarının 2020

yılında farklı ülkelerin online eğitimlerini ele aldıkları çalışmasında Türkiye'de en çok kullanılan canlı ders yazılım programlarının "Percülüs" ve "Big Blue Button" olduğu bildirilmiştir.[17] Çalışmada öğrencilerin tamamı Percülüs uygulaması üzerinden derslere devam etmiştir.

Çalışmada öğrencilerin %34'ü sadece akıllı telefon kullanarak derslere katılım sağlamıştır. Günümüzde akıllı telefonlar bilgisayar ve tabletlere olan gereksinimi oldukça azaltmıştır. Yapılan çalışmalarda bilgisayar ve tableti olmayan öğrenci sayısı %17-40 arasında bildirilmiş olup öğrencilerin çoğunluğu telefon ile derslere katılmıştır. Akıllı telefonu olmayan çok az (%2-4) öğrenci bildirilmiştir.[15,18,19]

Öğrenciler çevrimiçi derslerde yüz yüze eğitim kadar verim alamadıklarını verimsiz bir ders dönemi geçirdiklerini hissettiklerini ifade etmişlerdir. Süreci etkileyen olumsuz birçok faktörün verimsizlik duygusunu pekiştirdiğini ve sıkıntı yaşadıklarını vurgulamışlardır. Yapılan farklı çalışmalarda da benzer olarak çevrimiçi eğitimleri etkisiz bulan öğrenciler çoğunluktadır.[5,15,20] Genç ve Gümrükçüoğlu, çalışmalarında öğrencilerin yaklaşık %74'ü verim alamadıklarını sadece %3'ü yüz yüze dersler ile aynı verimi alabildiklerini bildirmişlerdir.[18] Çalışma bulguları çevrimiçi derslerde etkinliğin artırılmasını sağlayacak yenilikçi teknolojilere ve aktif öğretim yöntemlerine gereksinim olduğunu göstermektedir.

Bu çalışmada ulaşılan temalardan biri "korku/kaygı" idi ve öğrencilerin ifadeleri süreçle ya da derslerle ilgili belirsizliklerin hissedilen korku/kaygıyı artırdığına ilişkindi. Belirsizlikler kaygı ve korkuyu artıran faktörlerin başında gelmektedir. COVID-19 pandemisi dönemi de birçok alanda belirsizlik ile yaşamımızı etkilemiştir. Online ders döneminde sistemsel aksaklıkların her an olabileceği endişesi, derse girememe belirsizliği gibi farklı belirsizlikler korku ve kaygıyı artırmıştır. Duman üniversite öğrencilerinde COVID-19 korkusunun belirsizliğe tahammülsüzlüğü incelediği çalışmasında öğrencilerin orta düzeyde belirsizliğe tahammülsüzlük gösterdiğini, korku arttıkça belirsizliğe tahammülsüzlüğün de artığını bildirmiştir.[21] Pandemi sürecinin Dünya'nın dört bir yanındaki eğitim kurumlarını farklı deneyimlere zorladığı, yaşanan belirsizliklerin bizi farklı ve daha esnek bir liderlik kavramını düşünmeye yönlendirdiği bildirmiştir. Krizlerin neden olduğu belirsizlik dönemlerinde insanların plan yapmak yerine organize olabilmeye ihtiyacı olduğunu ve bu gerçeği fark etmenin çözümü kolaylaştı rabileceğini vurgulamıştır.[22]

Yaşamda hızlı değişimlere ve belirsizliklere çeşitli duygusal tepkiler olabilir ve bu tepkilerin düzeyi de kişilerarası farklılık gösterebilir.[7] Bu dönemde üniversite öğrencileri ile yapılan çeşitli çalışmalarda; korku, anksiyete ve stres en sık ifade edilen duygusal tepkiler olarak bildirilmiştir.[8,9,23] Bu bağlamda korku ve unutkanlığın yaşanılan anksiyete ve stresin sonuçlarından biri olduğu düşünülebilir.

Çalışmanın örneklemini oluşturan öğrencilerin yaşlarına bakıldığında Z kuşağında oldukları görülmektedir. Şüphesiz ki Z kuşağı ve sonraki nesiller dijital teknolojiye oldukça hâkimdir. Bu nedenle çevrimiçi eğitimler esnasında teknolojiye alışmaya yönelik zorlanma çok az bildirilmiştir. Z kuşağının dijital teknolojiye ilişkin tutumlarını incelediği çalışmasında; öğrencilerin bu teknolojiye yönelik olumlu tutum sergilediklerini ve sosyoekonomik düzeyin bu tutumu etkilediğini bildirmiştir.[24]

Çalışmada ikinci ana tema olarak "Algıyı etkileyen faktörler" olumlu ve olumsuz faktörler olarak açıklanmıştır. Olumlu faktörler; tasarruf (yol-zaman), tekrar (ders izleme), rahatlık (ev ortamı), güvenlik (bulaş riskinin olmayışı) ve fırsat (yeni şeyler öğrenme) olarak en sık ifade edilen kavramlar olarak ele alınmıştır.

Ek olarak ev ortamının rahatlığı ve derslerin tekrar izlenebiliyor olması çoğu öğrenci tarafından olumlu bir faktör olarak algılansa da bazı öğrenciler rahatlığın oluşturduğu erteleyebilme duygusunun zamanla olumsuz sonuçlara (biriktirme ve boş verme) yol açabildiğini ifade etmişlerdir.

Pandemi döneminde çevrimiçi eğitimlere yönelik üniversite öğrencileri ile yapılan farklı çalışmalarda da benzer olarak; zaman tasarrufu, derse kolay erişim, tekrar izleme, mekan ve zaman esnekliği, bağımsız çalışma alışkanlığı kazanma, esnek eğitim olanakları gibi kavramlar bildirilmiştir.[6,18,19,25] Çevrimiçi derslerin sağladığı olanaklar ve öğrencilerin olumlu geribildirimleri dikkate alındığında özellikle uygulamalı olmayan derslerin pandemi sonrasında da çevirimiçi sürdürülebileceği düşünülmüştür.

Katılımcıların yarısından fazlası kullanılan yazılımın alt yapısı, bağlantı hızı, teknik sorunlar gibi farklı nedenlerle kesinti yaşadıklarını ve bu durumun süreci olumsuz etkilediğini ifade etmişlerdir. Pandemi sürecinde hem ulusal hem uluslararası yayınlara baktığımızda bağlantı sorunları ve teknik sorunların tüm dünyada yaşanan ortak bir sorun olduğu görülmektedir.[2,5,15,25-28] Örneğin Serçemeli çalışmasında yaklaşık %33 öğrencinin köyde ikamet ettiğini bu nedenle internete ulaşımda sorunların beklendik olduğunu,[19] Genç ve Gümrükçüoğlu ise hiç bağlantı yaşamayan öğrenci oranının %22,9 olduğunu bildirmişlerdir.[18] Çalışma bulguları çevrim içi derslerde bazı öğrencilerin fırsat eşitliği açısından dezavantajlı olabildiğini ortaya koymaktadır.

Çalışmada öğrenciler; ev ortamının kalabalık olması, evde yaşanan zorluklar, tekrar izleyebilmenin vermiş olduğu "boş vermişlik" gibi birçok faktör nedeniyle konsantrasyon güçlükleri yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Türk Dil Kurumu (TDK) Konsantrasyon kavramını "dikkatini toplamak" olarak açıklamıştır.[29] Yapılan ulusal bir çalışmada öğrencilerin %71'inin çevrim içi derslere odaklanamadığı ve herkesin evde olması durumunun öğrencilerin %54'ünü olumsuz etkilediği bildirilmiştir.[18] Başka bir çalışmada; öğrencilerin %21'i ev ortamı uygun olmadığı için derslere katılmadığını ifade etmiştir.[7] Yıldırım, 2020 tarihli çalışmasında, öğrencilerin internet erişim durumları ve evdeki sosyal ortam nedeniyle eğitimde eşitliğin tartışılması gereken yeni bir konu olarak karşımıza çıktığını bu nedenle evde kendi odası olmayan öğrenciler için portatif araçlar üretilmesini önermiştir.[2]

Çalışmada "Sınırlı Etkileşim" in çevrim içi ders döneminin en önemli olumsuz faktörlerinden biri olduğu bildirilmiştir. Fiziksel, duygusal ve sosyal etkileşimin hiç olmaması ya da çok sınırlı olması öğrencilerin en fazla ifade ettiği sorunlardır. Benzer olarak bu dönemde yapılan pek çok çalışmada etkileşim ve iletişimin sınırlı olması oldukça sık ifade edilen bir durum olarak açıklanmıştır.[2,7,18,19,25,26]

Laboratuvar, atölye ve uygulamalı dersleri olan bölümlerde yüz yüze ve bire bir eğitim oldukça önemlidir. Çalışmada ebelik öğrencileri çevrimiçi eğitimin sınırlarını uygulamalı derslerde daha fazla hissettiklerini ifade etmişlerdir. Yapılan bir çalışmada web tabanlı eğitimin teorik bilgiye katkısı 10 puan üzerinden 4,07 ± 2,42 puan, uygulamada etkisi 2,4 ± 1,98 puan olarak bildirilmiştir.[5] Kahraman, 2020 yılındaki çalışmasında laboratuvar ve atölye derslerinde zorluk yaşandığını ayrıca öğrencilerin malzeme temininde zorlandığını ifade etmiştir.[30] Hem pandemi öncesi hem de pandemi döneminde yapılan çalışmalarda web tabanlı eğitimin psikomotor beceri geliştiren uygulamalı dersler için uygun olmadığı

bildirilmiştir.[31-34] Ayrıca uygulamalı birimlerde yapılan birçok çalışmada; pandemi döneminde uygulamalı derslerin pandemi sonrası dönemde telafi stajı olarak planlandığı açıklanmıştır.[35-37] Web tabanlı eğitim planlamalarında uygulamalı derslerde yüz yüze ya da hibrit eğitim modelinin uygulanması gerektiği söylenebilir.

Pandemi sürecinde dersleri sürdürmekle ilgili güçlüklerin yanı sıra ölçme değerlendirme ile ilgili sıkıntılar da yaşanmıştır. Pandemi döneminde birçok üniversite değerlendirme yöntemi olarak ödev yöntemini önermiştir. Çalışmada öğrencilerin bazıları değerlendirme sürecinde ödev yöntemini etkin ve objektif bulmadıklarını ifade etmişlerdir. Benzer olarak sınav sistemi olarak ödev kullanılması birçok çalışmada öğrenciler tarafından olumsuz bir sonuç olarak algılanmış,[15,25] %43 öğrenci sınav değerlendirmelerini "hakkaniyetli bulmadıklarını" ifade etmişlerdir.[18] Sarı'nın 202 yılındaki çalışmasında, pandemi döneminde ölçme değerlendirme yaparken öğrencinin işini zorlaştırabilecek tüm koşulların (ev şartları, psikolojisi vb) dikkate alınmasını süreç ve ürün odaklı ölçme değerlendirme kullanılmasını önermiştir.[38] Hindistan'da yapılan bir çalışmada ise öğretmenlerin %57,1'i pandemi şartlarında sınav yapılmaması gerektiği, aksaklıklar nedeni ile öğrencilerin değerlendirilmesinin zorlaştığı, bu şartlarda en uygun değerlendirme yönteminin ödev olduğu (%53) bildirilmiştir. Öğretmenlerin sadece %33'ü çevrimiçi sınavları daha uygun bulmuştur.[39] Bu nedenle hem çevrimiçi sınav hem de ödev ile yapılan değerlendirmelerde daha objektif ve etkin puanlama kriterlerinin belirlenmesi önerilebilir.

Sonuç olarak çevrimiçi ve uzaktan eğitim kavramları çok yeni olmasa da pandemi nedeniyle web tabanlı eğitim sistemlerine çok hızlı geçiş yapılmış olmasının getirdiği zorluklar ve sorunlar beklendik olabilir. Çalışmada çevrim içi derslerin verimsiz algılanması, motivasyon zorlukları ve belirsizliklerin yol açtığı korku-kaygı en sık ifade edilen duygular olarak bulundu. Çevrimiçi derslerin sağlamış olduğu yol/zaman tasarrufu ve ders kayıtlarının tekrar dinlenebilmesi ise en fazla algılanan olumlu faktörler olarak açıklandı. Bu doğrultuda bundan sonraki süreçlerde yüz yüze ve çevirimiçi yöntemlerin birbirini destekleyecek şekilde planlanması önerilebilir. Ayrıca yüz yüze ders dönemine yeniden geçildiğinde öğrencilerin deneyimlerinin araştırıldığı çalışmalar anlamlı olabilir.

Araştırmanın Sınırlıklıkları: Araştırmanın sadece bir üniversitedeki öğrencilerle yapılmış olması araştırmanın sınırlılığıdır.

Etik Komite Onayı: Bu çalışma için etik komite onayı Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Girişimsel Olmayan Araştırmalar Etik Kurulu'ndan (Tarih: 25.06.2020, No: 48) alınmıştır.

Hasta Onayı: Çalışmaya katılan katılımcılardan yazılı onay alınmıştır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Yazar Katkıları: Fikir - A.K.; Tasarım - A.K., S.K.; Denetleme - A.K., S.K.; Kaynaklar - A.K., S.K.; Veri Toplanması/İşlenmesi - A.K.; Analiz/Yorum - A.K., S.K.; Literatür Taraması - A.K., S.K.; Yazıyı Yazan - A.K., S.K.; Eleştirel İnceleme - A.K., S.K.

Çıkar Çatışması: Yazarlar, çıkar çatışması olmadığını beyan etmişlerdir.

Finansal Destek: Yazarlar, bu çalışma için finansal destek almadıklarını beyan etmişlerdir.

Ethics Committee Approval: Ethics committee approval for this study is received from Marmara University Faculty of Health Sciences Non-Interventional Research Ethics Committee (Date: 25.06.2020, No: 48).

Informed Consent: Written informed consent was obtained from all participants who participated in this study.

Peer-review: Externally peer reviewed.

Author Contributions: Concept - A.K.; Design - A.K., S.K.; Supervision - A.K., S.K.; Materials - A.K.; Data Collection - A.K.; Analysis/Interpretion - A.K., S.K.; Literature Review - A.K., S.K.; Writing - A.K., S.K.; Critical Review - A.K., S.K.

Declaration of Interests: The authors declare that they have no competing interest.

Funding: The authors declare that this study had received no financial support.

REFERENCES

1. Bozkurt ÖA. Kitlesel açık çevrimiçi dersler ve sayısal bilgi çağında yaşam boyu öğrenme fırsatı. *Açıköğretim Uygulamaları Araştırmaları Derg* . 2015;1(1):56-81.
2. Yıldırım K. İstisnai bir uzaktan eğitim-öğretim deneyiminin öğrettikleri. *Alanyazın Derg* . 2020;1(1):7-15.
3. Enli TF, Koyuncu E, Özel Ş. Pandemilerde sağlık çalışanlarının psikososyal sağlığını etkileyen koruyucu ve risk faktörlerine ilişkin bir derleme. *Ank Med J*. 2020;2:488-501.
4. Erkut E. Covid-19 sonrası yükseköğretim. *Yükseköğretim Derg*. 2020;10(2):125-133. [CrossRef]
5. Keskin M, Özer D. COVID-19 sürecinde öğrencilerin web tabanlı uzaktan eğitime yönelik geri bildirimlerinin değerlendirilmesi. *İzmir Kâtip Çelebi Univ Sağlık Bilimleri Fak Derg*. 2020;5(2):59-67.
6. Nayci Ö. Student opinions regarding strengths and weaknesses of face to face and online teaching. *IJOCIS*. 2020;10(1):261-290. [CrossRef]
7. Huang L, Lei W, Xu F, Liu H, Yu L. Emotional responses and coping strategies in nurses and nursing students during COVID-19 outbreak: Comparative study. *PLoS One*. 2020;15(8):e0237303. [CrossRef]
8. Baloran ET. Knowledge, attitudes, anxiet, and coping strategies of students during COVID-19 pandemic. *J Loss Trauma*. 2020;25(8):635-642. [CrossRef]
9. Pan H. A Glimpse of university students' family life amidst the COVID-19 virus. *J Loss Trauma*. 2020;25(6-7):594-597. [CrossRef]
10. Valentine KD, Kopcha TJ, Vagle MD. Phenomenological methodologies in the field of educational communications and technology. *TechTrends*. 2018;62(5):462-472. [CrossRef]
11. Yüksel P, Yıldırım S. Theoretical frameworks, methods, and procedures for conducting phenomenological studies in educational settings. *Turk Online J Qual Inq*. 2015;6(1):1-20.
12. Braun V, Clarke V. Reflecting on reflexive thematic analysis. *Qual Res Sport Exerc Health*. 2019;11(4):589-597. [CrossRef]
13. Arastaman G, Öztürk F, Fidan T. Validity and reliability ın qualitative research: A theoretical analysis. *YYU J Edu Fac*. 2017;15(1):37-75.
14. Başkale H. Determination of validity, reliability and sample size in qualitative studies. *Dokuz Eylül Univ Hemşirelik Fak Derg*. 2016;9(1):23-28.
15. Zan N, Zan BU. Koronavirüs ile acil durumda eğitim: Türkiye'nin farklı bölgelerinden uzaktan eğitim sistemine dahil olan edebiyat fakültesi öğrencilerine genel bakış. *Electron Turk Stud*. 2020;15(4):1367-1394.
16. Durak G, Çankaya S. Undergraduate students' views about emergency dıstance educatıon durıng the COVID-19 pandemic. *Eur J Open Educ Learn Stud*. 2020;5(1):122-147.
17. Telli SG, Altun D. Coronavirüs ve çevrimiçi (online) eğitimin önlenemeyen yükselişi. *J Univ Res*. 2020;3(1):25-34.
18. Genç MF, Gümrükçüoğlu S. Koronavirüs (COVID-19) sürecinde ilâhiyat fakültesi öğrencilerinin uzaktan eğitime bakışları. *Electron Turk Stud*. 2020;15(4):403-422.
19. Serçemeli M, Kurnaz E. COVID-19 pandemi döneminde öğrencilerin uzaktan eğitim ve uzaktan muhasebe eğitimine yönelik bakış açıları üzerine bir araştırma. *Uluslararası Sosyal Bilimler Akad Araştırmalar Derg*. 2020;4(1):40-53.
20. Ergin A, Karataş H. Üniversite öğrencilerinin başarı odaklı motivasyon düzeyleri. *Hacettepe Univ J Educ*. 2018;33(4):868-887.

21. Duman N. Üniversite öğrencilerinde COVID-19 korkusu ve belirsizliğe tahammülsüzlük. *J Soc Sci*. 2020;4(8):426-437. [CrossRef]
22. Miller V. A pandemic of uncertainty: Leading together when we can't see the future alone. *J Contemp Educ Theor Res*. 2020;4(2):46-49.
23. Wang C, Pan R, Wan X, et al. Immediate psychological responses and associated factors during the initial stage of the 2019 coronavirus disease (COVID-19) epidemic among the general population in China. *Int J Environ Res Public Health*. 2020;17(5):1729. [CrossRef]
24. Erten P. Z kuşağının dijital teknolojiye yönelik tutumları. *Gümüşhane Univ Sosyal Bilimler Enstitüsü Electron Derg*. 2019;10(1):190-202.
25. Turan Z, Gürol A. Eğitimde acil bir dönüşüm: COVID-19 pandemisi döneminde çevrim Içi ders alan üniversite öğrencilerinin stres algıları ve görüşleri. *HAYEF*. 2020;17(2):222-242. [CrossRef]
26. Bao W. COVID-19 and online teaching in higher education: A case study of Peking University. *Hum Behav Emerg Technol*. 2020;2(2):113-115. [CrossRef]
27. Aguliera E, Nightengale-Lee B. Emergency remote teaching across urban and rural contexts: perspectives on educational equity. *ILS*. 2020;121(5/6):471-478. [CrossRef]
28. Van Lancker W, Parolin Z. COVID-19, school closures, and child poverty: A social crisis in the making. *Lancet Public Health*. 2020; 5(5):e243-e244. [CrossRef]
29. Türk Dil Kurumu. Sözlükler. https://www.sozluk.gov.tr (Erişim Tarihi: 12.11.2020)
30. Kahraman ME. COVID-19 salgınının uygulamalı derslere etkisi ve bu derslerin uzaktan eğitimle yürütülmesi: temel tasarım dersi örneği. *J Medeniyet Art*. 2020;6(1):44-56. [CrossRef]
31. Şenyuva E, Kaya H, Bodur G. Hemşirelik öğrencilerinin web tabanlı bir derse ilişkin görüşleri. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*. 2017;33(3):62-77.
32. Kızıltepe Keskin S, Kurtgöz A. Hemşirelik öğrencilerinin COVID-19 pandemisi sürecinde aldıkları uzaktan eğitime yönelik tutum ve görüşlerinin belirlenmesi. *J Int Soc Res*. 2020;13(74):559-565.
33. Keskin M, Kaya DÖ. COVID-19 sürecinde öğrencilerin web tabanlı uzaktan eğitime yönelik geri bildirimlerinin değerlendirilmesi. *İzmir Kâtip Çelebi Univ Sağlık Bilimleri Fak Derg*. 2020;5(2):59-67.
34. Süt HK, Küçükkaya B. Hemşirelik bölümü öğrencilerinin uzaktan eğitime ilişkin görüşleri. *Hemşirelikte Eğitim Araştırma*. 2016;13(3): 235-243.
35. Aydemir H, Bakkal BH, Can M. COVID-19 pandemisinde Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi Tıp Fakültesinin eğitim deneyimi. *Tıp Eğitimi Dünyası*. 2021;20(60-1):59-62.
36. Yılmaz DA, Karadeniz PG, Bayram A, Akkın SM. SANKO Üniversitesi Tıp Fakültesinde COVID-19 pandemi döneminde tıp eğitimi süreci. *Tıp Eğitimi Dünyası*. 2021;20(60-1):78-82.
37. Gürgün C, Sertöz RY, Göksel SÜ, Yamazhan T, Parıltay E, Törün SE. Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi'nde COVID-19 salgını sürecinde eğitim. *Tıp Eğitimi Dünyası*. 2021;20(60-1):109-113.
38. Sarı H. Evde Kal döneminde uzaktan eğitim: Ölçme ve değerlendirmeyi neden karantinaya almamalıyız? *Uluslararası Eğitim Araştırmaları Derg*. 2020;3(1):121-128.
39. Selvaraj A, Radhin V, Ka N, Benson N, Mathew AJ. Effect of pandemic based online education on teaching and learning system. *Int J Educ Dev*. 2021;85:102444. [CrossRef]